

جایگاه المپیک در دیپلماسی عمومی

دکتر داود غرایاق زندی *

اشاره:

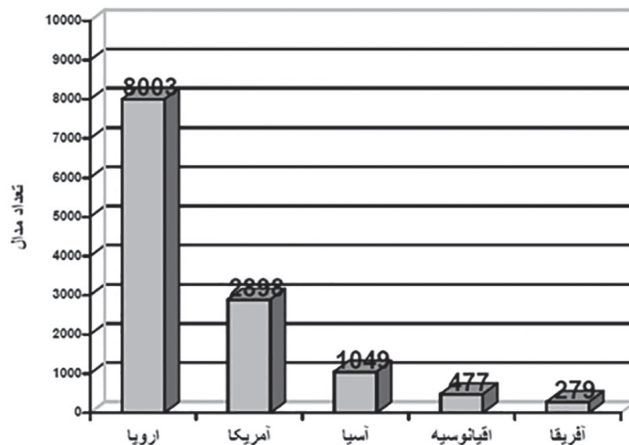
مرداد ماه ۱۳۹۵ طبق روال متعارف، بازی‌های المپیک ۲۰۱۶ در ریودوژانیروی برزیل برگزار شد. میزان و گستره این رویداد مهم ورزشی به قدری وسیع و چندوجهی است که امروزه به عنوان یکی از ابعاد مهم دیپلماسی عمومی کشورها می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. نوشتار حاضر تلاش دارد ابعاد مختلف این رویداد را متمایز از آنچه که تنها بر ورزش تمرکز دارد، مورد تأکید قرار دهد.

مقدمه

المپیک تابستانی ۲۰۱۶ از ۵ تا ۲۱ اوت (۱۵ تا ۳۱ مرداد) در ریوی برزیل برگزار شد. برزیل نخستین کشور آمریکای جنوبی است که میزبان بازی‌های المپیک بوده است. در این رقابت ۲۰۶ کشور با هم رقابت کردند و در حدود ۴۹۲۴ مدال در ۲۸ رشته ورزشی (حداکثر تعداد ممکن برگزاری رشته‌های ورزشی برابر مصوب کمیته بین‌المللی المپیک) به ورزشکاران واگذار شد. بازی‌ها در ۳۳ ورزشگاه در شهرهای اصلی برزیل نظیر سائوپائولو، بلوهوریزونته، سالوادور، برزیلیا و ماناس در جریان بود. در این دوره برای نخستین بار بحران مهاجرت اروپایی^۱ با هماهنگی کمیته بین‌المللی المپیک نیز بازتاب یافت و از میان ۴۳ نفر پناهنده، ۱۰ نفر زیر پرچم المپیک در این رویداد ورزشی بدون حمایت دولتی خاص شرکت کردند. هزینه این دوره المپیک ۱۱,۵ میلیارد دلار است که تنها ۷,۱ میلیارد دلار

آن هزینه زیرساخت‌هاست. ۳,۶ میلیارد نفر تماشاچی این رویداد ورزشی بودند و شبکه ان‌بی‌سی از پوشش این بازی‌ها، به تنهایی یک میلیارد دلار درآمد داشت. ۷,۵ میلیون بلیط برای تماشای این مسابقات چاپ شد. ۵۰۰ هزار نفر گردشگر در زمان برگزاری بازی‌ها حضور داشتند. پنج هزار نفر از نیروی امنیت عمومی^۲، ۲۲ هزار نفر از افسران نظامی، ۱۴,۸۰۰ نفر از ارتش، ۵,۹۰۰ نفر نیروی دریایی و ۱,۳۰۰ نفر از نیروی هوایی برزیل، مسئولیت امنیت بازی‌ها را بر عهده گرفتند.

میزان دریافت مدال به تفکیک قاره‌ها از ۱۸۹۶ تا ۲۰۰۴

دستگیری ده نفر از اعضای داعش در این کشور منتشر شد که در مجموع این دغدغه‌ها، تأثیر ناخوشایندی بر روند بازی‌ها نداشت.

المپیک به مثابه دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی در یک تعریف، ارتباط مؤثر با عموم مردم جهان برای درک، فهم و تبادل ارزش‌های یکدیگر است. المپیک به عنوان یکی از نماهای اصلی دیپلماسی عمومی، بر ارتقای ورزش به عنوان نیروی خیر در جهان تأکید دارد. در منشور المپیک آمده است که این رویداد به دنبال «استقرار صلح در جامعه برای حفظ شأن انسانی»، «احترام به اصول اخلاقی بنیادین جهانشمول»، «مقابله با اشکال مختلف تبعیض در قبال کشور یا فرد بر اساس نژاد، دین، جنسیت و نظایر آن» و «کاربرد ورزش برای آموزش به جوانان در راستای ارزش‌های صلح، عدالت، درک متقابل و دوستی است». در واقع المپیک فلسفه زندگی و تعادل‌بخشی جسم و ذهن از طریق ورزش تلقی می‌شود. از این رو امروزه از المپیک به عنوان یک ابررویداد^۱ یاد می‌شود. دلیل این امر درگیر بودن فزاینده شمار افراد، حکومت‌ها، سمن‌ها، شرکت‌های خصوصی و تجاری، بازیگران سطوح محلی، ملی و بین‌المللی در سطوح متعدد بهداشتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی در این رویداد است.

در حال حاضر افراد شرکت‌کننده در المپیک در مقایسه با نخستین دور آن - که در یونان در سال ۱۸۹۶ برگزار شد و ۲۴۵ شرکت‌کننده از ۱۵ کشور جهان شرکت داشتند-، گسترش چشمگیری داشته و به ۱۱

برگزاری چنین رویداد ورزشی در یک کشور به نوعی نشان از توان مادی و معنوی آن کشور در سطح بین‌المللی دارد. برزیل در یک دهه اخیر در پرتو توسعه اقتصادی، بیش از ۲۸ میلیون نفر از مردم کشورش را از خط فقر نجات داد؛ در حال حاضر بزرگترین اقتصاد آمریکای لاتین را در اختیار دارد و هشتمین اقتصاد بزرگ جهان و هفتمین کشور دارای بالاترین قدرت خرید اقتصادی است. این کشور بین سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۱۰، ۷۰۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری در کشور و در سال ۲۰۱۱، ۱۱۵ میلیارد دلار تبادل اقتصادی داشته است که این میزان گردش مالی در نوع خود بی‌سابقه است. از نظر گردش‌گری نیز این کشور درآمد قابل توجهی داشته است. در سال ۲۰۱۰، شش میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۱ به رکورد ۵,۴ میلیون نفر بازدیدکننده و رقم ۶,۸ میلیارد دلار درآمد دست یافت.

در کنار این موارد برخی نگرانی‌ها نیز قبل از برگزاری مراسم المپیک مطرح بود که تا حد زیادی مرتفع شده و برگزاری بازی‌ها جریان آرامی داشت. مهمترین این نگرانی‌ها در چند محور اصلی خود را نشان داد: نخستین مشکل پیش آمده، شیوع ویروس کشنده زیکا در این کشور بود که نگرانی بسیاری برای حضور ورزشکاران در این کشور و همچنین احتمال انتقال این ویروس به سراسر جهان از طریق این بازی‌ها مطرح شد که با توضیح سازمان بهداشت جهانی مبنی بر این که تعطیلی و یا جابجایی محل برگزاری المپیک هیچ تغییری در گسترش ویروس زیکا ندارد، موضوع خاتمه یافت. دومین موضوع نگران‌کننده اعتراضات و اعتصابات داخلی برزیل در قبال فساد اقتصادی دیلما روسف^۱ رئیس‌جمهور این کشور بود. نکته سوم به رکود اقتصادی سال ۲۰۱۶ این کشور بازمی‌گردد که از دهه ۱۹۹۰ بی‌سابقه بود و امکان آماده‌سازی بازی‌های المپیک را در مقایسه با المپیک ۲۰۱۲ لندن که با نظم خاصی برگزار شد، دچار تردید کرد. اما آماده‌سازی به موقع مسیر مشعل المپیک و دهکده المپیک این کشور باعث شد تا برنامه‌ها تقریباً در موعد مقرر برگزار شود. این سه نکته مهمترین موضوعاتی بودند که تاحدی فضای کلی المپیک ریو را قبل از بازی‌ها تحت تأثیر قرار داد؛ در عین حال خبرهای ریزودرشت دیگری نیز نظیر سقوط دو هواپیمای محافظ ورزشگاه، آلودگی خلیج گانابارا^۲، مشکلات جرایم خیابانی و امنیت عمومی، حاشیه‌نشینی‌های برزیل و همچنین

1. Dolma Rousseff
2. Gunabara Bay

3. Mega-event

از نظر زمینه‌سازی برگزاری آن در هر چهار سال، توجه بیشتری از رویداد سالانه مجمع عمومی سازمان ملل را به خود اختصاص می‌دهد. سوم، المپیک از منظر اقتصادی نیز دارای اهمیت فزاینده اقتصادی شناخته می‌شود به گونه‌ای که آن را در کانون توجه شرکت‌های بزرگ تجاری و رسانه‌ای قرار می‌دهد.

همچنین المپیک برای کشوری که برگزارکننده آن است مهمترین فرصت برای معرفی خود محسوب می‌شود. برای این منظور دلایل مختلفی می‌توان ارائه داد: نخست، کشور میزبان المپیک، بر توان و رشد اقتصادی خود در سطح جهانی تأکید می‌کند. دو، تصویری که هر شهر المپیکی از خود در جهان ایجاد می‌کند، نوعی خاطره جمعی بین‌المللی محسوب می‌گردد. برای مثال در گذشته بیشترین توجه عمدتاً از شهرهای نیویورک، پاریس، لندن، مونیخ بوده است. اما امروزه مونترال، بارسلونا، سئول، سیدنی و ریو نیز جزء این خاطره جمعی است که همچنان مورد توجه گردشگران جهانی است. سه، المپیک مجال برای کشورهاست که فخر و هویت ملی خود را به جهانیان نشان دهند. برگزاری مراسم آغازین و پایانی المپیک باعث افزایش آگاهی جهانی از فرهنگ و آداب و رسوم کشور برگزارکننده است. در این راستا در واقع گفتمان محلی و ملی در ارتباط با گفتمان جهانی نوعی محلی جهانی شدن^۱ را تجسم عینی^۲ می‌بخشد. چهار، رویداد المپیک نه تنها تصویر پویا و زنده و شاداب از شهرهای کشورهای برگزارکننده ایجاد می‌کند، بلکه به نوعی کشورهای برگزارکننده سعی دارند تا از این طریق تصویری که از کشورشان در جهان وجود دارد را بازنمایی دوباره^۳ کنند. این موضوع در مورد چین در المپیک ۲۰۰۸ اتفاق افتاد که افتتاحیه برگزاری این المپیک در بزرگترین میدان جهان یعنی تیان‌آنمن باعث شد تا تصور گذشته از کشتار دانشجویان معترض در این میدان در ۱۵ آوریل ۱۹۸۹ تعدیل و بازسازی گردد. چین در این دور از بازی‌ها، با نشان دادن رشد سریع اقتصادی، صلح‌طلبی و مدرن شدن کشور، از برابری این کشور با غرب تصویری قابل قبول برای افکار عمومی ارائه کرد و در عین حال تلاش نمود که این تصویر در مراسم آیینی آغازین و پایانی مراسم نشان داده شود.

هزار نفر از ۲۰۶ کشور رسیده است. در این میان هیچ رویداد و برنامه‌ای نیست که بتواند اجماع بین‌المللی برای برگزاری المپیک را به دلایل فرهنگی و یا مخالفت‌های سیاسی به چالش بکشد. همچنان که تحریم‌های مختلف توسط کشورها (همانند عدم حضور کشورهای مغلوب جنگ جهانی اول در المپیک ۱۹۲۰) و برخی درگیری‌های سیاسی که در گذشته رخ داده است (همانند المپیک مونیخ ۱۹۷۲ و حتی وقوع جنگ‌های جهانی آن را به تعویق انداخت ۱۹۱۶، ۱۹۴۰، ۱۹۴۴) مانع از تداوم آن نشده است. حتی وقوع رخداد ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ نیز از برگزاری المپیک زمستانی در شهر سالت لیک در ایالت یوتای آمریکا در سال ۲۰۰۲ ممانعت نکرد. هرچند المپیک در جلوگیری از جنگ و خشونت در جهان که یکی از اهداف صلح‌طلبانه آن بود، موفق نبوده است، اما امروزه در شرایطی قرار دارد که هر چهار سال یک‌بار تمامی تحولات اجتماعی را در سطح بین‌المللی تحت الشعاع قرار می‌دهد.

سه ویژگی المپیک در تداوم این ابررویداد مؤثر بوده است. نخست توسعه فناوری خبرپراکنی تلویزیونی برای پوشش زنده اخبار المپیک باعث گسترش روزافزون آن شده است به گونه‌ای که بازی‌های المپیک در همه جای جهان و در تمامی منازل و اماکن با سهولت قابل دسترسی است. دوم، المپیک هر روز در حال بین‌المللی‌تر شدن است و امروزه می‌توان از رویداد جهانی المپیک صحبت کرد که نه تنها از رویدادهای ورزشی دیگر به واسطه دربرگرفتن تمامی رشته‌های ورزشی هم‌زمان، برتر است بلکه

1. glocalization
2. ratification
3. Re-representation

ابعاد اقتصادی رویداد المپیک

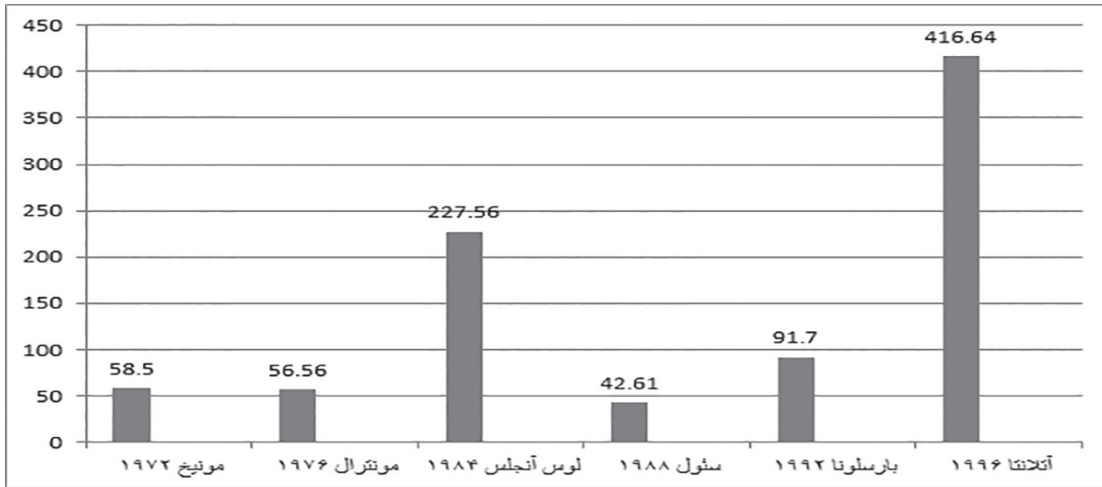
یکی از موضوعات بسیار کلیدی در این رویداد ورزشی ابعاد پیچیده و چندجانبه اقتصادی آن است. در مورد بعد اقتصادی المپیک بر اقتصاد کشور میزبان، دو دیدگاه وجود دارد: یک دیدگاه تأثیر این رویداد را بر اقتصاد یک کشور تبعی می‌داند و معتقد است زمانی که کشورها از رشد و توسعه قابل توجهی برخوردارند، امکان برگزاری المپیک را خواهند داشت؛ لذا قبل از نامزد شدن برای المپیک باید به رشد و توسعه اقتصادی قابل قبولی برسند. در عین حال المپیک در کشورهایی که از توان قابل قبولی برخوردار نباشند و یا سیاست‌های اقتصادی مناسبی نداشته باشند، ممکن است با افزایش توقع اقتصادی تبعات زیان‌باری برای کشور میزبان داشته باشد. به عبارت دیگر، برگزاری المپیک ممکن است با میزان سرمایه‌گذاری که نیاز دارد و هزینه‌های عمرانی که برای کشور میزبان در پی دارد، به روند روبه رشد اقتصادی کشور میزبان صدمه بزند. لذا روند توسعه اقتصادی پایداری برای آن کشور به ارمغان نیاورد. دیدگاه دوم در مقابل، بر این اعتقاد است که حتی نامزد شدن شهرها برای برگزاری المپیک، باعث کاهش چشمگیر میزان بیکاری، رونق بازار مسکن، رشد میزان استخدام، افزایش سرمایه‌گذاری، رشد درآمد گردش‌گری و توسعه عمرانی و ساخت‌وساز در کشور میزبان می‌شود. به نظر می‌رسد که اگرچه المپیک در کشوری برگزار می‌شود که در حال رشد در سطح جهانی است، اما تداوم و گسترش رشد و یا نوعی جهش اقتصادی با سرمایه‌گذاری وسیع در زیرساخت‌ها را در زمان نسبتاً یک دهه‌ای برای کشور میزبان به ارمغان خواهد آورد. در اینجا تلاش می‌شود این دو دیدگاه جدا از ابعاد دیگر رویداد المپیک، تنها از نظر اقتصادی با مطالعات تجربی که موجود است، بررسی گردد.

برگزاری المپیک سه نوع هزینه مختلف برای کشور میزبان دارد: نخست، هزینه‌های عملیاتی برای برگزاری خود المپیک نظیر خرید زمین، ساخت ورزشگاه و دهکده المپیک، دوم، هزینه‌های آماده‌سازی شهرهای برگزارکننده از نظر امنیتی، تصویر شهر، دسترسی شهری و سوم، هزینه‌های غیرورزشی نظیر هتل‌ها، رسانه‌ها، حمل و نقل زمینی، ریلی و هوایی.

المپیک‌ها	نوع هزینه	هزینه (به میلیارد دلار)
المپیک استو ۱۹۸۸	- زیرساخت ورزشی - زیرساخت عمومی - کل هزینه	۲,۰۶۷ - ۳,۵۲۳ - ۶,۵۰۳ -
بارسلونا ۱۹۹۲	- زیرساخت ورزشی - زیرساخت عمومی - کل هزینه	۱,۴۸۵ - ۱۲,۴۵۷ - ۱۶,۴۰۹ -
آتلانتا ۱۹۹۶	- زیرساخت ورزشی - زیرساخت عمومی - کل هزینه	۰,۷۶۵ - ۰,۹۵۹ - ۳,۵۷۶ -
سیدنی ۲۰۰۰	- زیرساخت ورزشی - زیرساخت عمومی - کل هزینه	۱,۷۶۱ - ۱,۸۱۷ - ۶,۹۲۶ -
آتن ۲۰۰۴	کل هزینه	۱۳,۸۰۰
پکن ۲۰۰۸	کل هزینه	۴۵,۰۰۰
لندن ۲۰۱۲	کل هزینه	۱۱,۴۰۱
ریو ۲۰۱۶	کل هزینه	۱۱,۱۰۰

در کنار این هزینه‌ها برگزاری المپیک دستاوردهای سودآوری نیز برای کشور میزبان پدید می‌آورد: برای مثال سود ناشی از فروش بلیط، درآمد ناشی از پخش رسانه‌ای بازی‌ها، استفاده از تبلیغات شرکت‌های دارای برند جهانی، گسترش گردشگری در آن کشور و مهمتر از همه افزایش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشور میزبان که در نهایت برای آن کشور باقی می‌ماند. بر این اساس اگر در شرایط متعارف، برزیل می‌خواست حدود هفت میلیارد دلار برای زیرساخت ورزشی، عمرانی، هتل‌ها و حمل و نقل خود صرف کند، نیازمند برنامه‌ریزی و توجیه اقتصادی و افزایش جذابیت‌های ساختاری بود که البته بعید است همانند بازی‌های المپیک به صورت قابل پیش‌بینی و قابل حصول انجام می‌شد.

درآمد حاصل از فروش بلیط (به میلیون دلار)

درآمدهای حاصل از خبررسانی تلویزیونی بازی‌های المپیک

بازی‌های المپیک	تعداد کشورهایی که حق خبررسانی داشتند	درآمد حاصل از خبررسانی تلویزیونی (میلیون دلار)
سئول ۱۹۸۸	۱۶۰	۴۰۳
بارسلونا ۱۹۹۲	۱۹۳	۶۳۶
آتلانتا ۱۹۹۶	۲۱۴	۸۹۸,۲
سیدنی ۲۰۰۰	۲۲۰	۱,۲ میلیارد دلار

درآمدهای حاصل از خبررسانی تأثیرات اقتصادی بعد از انجام بازی‌ها

دوره زمانی	کل تأثیرات اقتصادی (میلیارد دلار)	اثر به عنوان درصدی از GDP	گردشگری (میلیون نفر)	ایجاد کار جدید (میلیون نفر)	المپیک تابستانی
۲۰۰۶-۱۹۹۴	۶,۵	۲,۷۸	۱,۳	۹۰,۰۰۰	سیدنی ۲۰۰۰
۱۹۹۷-۱۹۹۱	۵,۱	۲,۴۱	۱,۱	۷۷,۰۲۶	آتلانتا ۱۹۹۶
۱۹۹۲-۱۹۸۷	۰,۰۳	۰,۰۳	۰,۴	۲۹۶,۶۴۰	بارسلونا ۱۹۹۲
۱۹۸۸-۱۹۸۲	۱۸۴۶	۱,۴۰	.n.d	۳۳۶,۰۰۰	سئول ۱۹۸۸

المپیک و توسعه انسانی

یکی از اهداف مهم المپیک، ارتقای زیست انسانی در میان کشورهای مختلف جهان است. در یک برآورد کلی مطالعات مختلف نشان می‌دهد که:

- جمعیت، درآمد سرانه و توسعه اقتصادی کشور میزبان با برگزاری المپیک رابطه معناداری دارد.

- کشورهایی که توسعه انسانی بالایی دارند، درآمد سرانه آنها بالاست و مبالغ بیشتری برای سلامت و بهداشت مردم خود هزینه می‌کنند، حضور با کیفیت تری در رده‌بندی قهرمانی المپیک دارند.

- کشورهایی که جمعیت بیشتری در بازی‌های المپیک دارند، از اطلاعات و آگاهی بالاتری در سطح جامعه برخوردارند و امکان کسب مدال‌های بیشتری برای آنها وجود دارد.

و اقلیت‌های قومی افزایش می‌یابد و کشورها سعی می‌کنند نه تنها در قبال آنها مدارای بیشتری داشته باشند، بلکه تاحدی به خواسته‌های آنها جامه عمل بپوشانند.

ایجاد فضای مناسب‌تر برای رشد زنان در گستره جهانی یکی دیگر از مهمترین ویژگی‌های توسعه انسانی در چارچوب رویدادهایی همچون المپیک است.

نتیجه‌گیری

این نوشتار به بهانه برگزاری المپیک ریو در مردادماه ۱۳۹۵ به بررسی ابعاد مختلف این رویداد بزرگ ورزشی پرداخته و سعی بر این داشت که نشان دهد المپیک به بهترین شکل ممکن می‌تواند یکی از ابزارهای مؤثر غیرسیاسی برای دیپلماسی عمومی نه تنها کشورهای میزبان، بلکه کشورهای مختلف جهان باشد. المپیک یک منظر جهانی برای گفتگو، مشارکت، صلح‌دوستی و احترام متقابل است که علت گسترش آن نیز اشتراک این ارزش‌ها در میان تمامی فرهنگ‌ها و کشورهای مسبق به سابقه است.

ایران از سال ۱۹۴۸ به غیر از دو دوره ۱۹۸۰ و ۱۹۸۴ به خاطر تحولات سیاسی و اجتماعی داخلی، در تمامی دوره‌های المپیک حضور داشته است. انتظار می‌رود مسئولان کشور با وقوف به این ابزار مؤثر در دیپلماسی عمومی در کوتاه‌مدت و میان‌مدت، بسترهای لازم را بیش از پیش برای حضور و مدال‌آوری ورزشکاران آماده سازند.

کشورهایی که توسعه انسانی بالایی دارند، درآمد سرانه آنها بالاست و مبالغ بیشتری برای سلامت و بهداشت مردم خود هزینه می‌کنند، حضور با کیفیت تری در رده‌بندی قهرمانی المپیک دارند.

در واقع این سه گزاره مهم نشان می‌دهد که کسب مدال‌های بیشتر به نوعی نشانه رشد انسانی و درآمدی کشورهای مختلف جهان نیز می‌باشد. نتایج المپیک به این معنی نوعی رده‌بندی جدید در میان کشورهای مختلف از نظر توسعه انسانی را در نزد جهانیان به نمایش می‌گذارد.

در کنار این موضوع می‌توان گفت در کشورهایی که قرار است میزبان المپیک باشند و یا قرار است در این رویداد بزرگ شرکت کنند، فعالیت فعالان حقوق بشری، طرفداران مردم‌سالاری

